ja ähvardasid sel korral, kui linn jõuga vallutatakse, rahvastiku tervena maha tappa. Ka sellele kirjale, mille Flemming seekord raele edasi saatis, anti eitav vastus. Et seisukord linnas iga päevaga raskemaks muutus, palus Flemming veel kord Bengt Hornilt abi. Viimane vastas, et Ingerimaal asuvate vägede juhataja Gustav Horn Tartule abiandmiseks temaga olevat lubanud ühineda. Selle järel kui B. Horn asjata tüki aega G. Horni päralejõudmist oli oodanud, otsustas ta teha üksi oma vägedega uue katse Tartu vabastamiseks ja tungis 5. X. kuni ühe penikoorma kauguseni linnast. Tal ei läinud aga korda Flemmingile teadet saata, et see aktsiooni oma poolt toetaks. Et linnas abiväe lähedalolekut ei märgatud, võis suurem osa Vene sõjajõust Hornile vastu astuda, kes suure jõulise ülekaalu eest pidi taganema [1]). Kui Horn uue vabastamiskatse organiseerimise asjus Tallinna ruttas, sai ta Flemmingilt kirja, et viimane venelastega kapitulatsiooni üle läbirääkimistesse olevat astunud. Kirjas kindralkuberner de la Gardie'le põhjendab Flemming kapituleerumist garnisoniväe vähesusega: pooled sõdurid olevat kas haavatud või äärmise jõupingutuse mõjul haigeks jäänud, nii et linn vaevalt end venelaste poolt ettevalmistatud üldisele tormijooksule oleks jaksanud vastu panna [2]). Läbirääkimisi kapitulatsiooni asjus alustas Flemming jällegi iseseisvalt, ilma et enne rae ja Ungerni nõu oleks küsinud.

12. X. kirjutasid Flemming ja Trubetskoi kapitulatsioonile alla, mille järgi Rootsi väed samal päeval Toomi väravate kaudu lahkusid, kuna venelased Saksa värava kaudu Emajõe poolt linna tulid. Kapitulatsioonitingimused olid rootslastele võrdlemisi soodsad. Sõjaväed ja kõik teised elanikud võisid vabalt ära minna „mit weib und kinder, hof- und hausgesind, sack und pack, wagen, pferde und bagagie und allen haabsehligkeit mit fliegenden fähnlein . . . mit ober- und untergewehr" jne.; äraminejad võisid vene laagrist hobuseid ja vankreid osta; kes maad kaudu ei julgenud minna, neid pidid venelased vastava tasu eest veeteed mööda Narva saatma j. m. Linna raele ja kodanikkonnale kindlustas kapitulatsioon kõik senised privileegiumid ja õigused. Flemmingi nõue, et ta vangistatud Warnecke ja Schlottmanni võiks endaga Tallinna kaasa viia, lükati venelaste poolt aga järsult tagasi. Sellega said mõlemad vabaks ja jäid, nagu teisedki kodanikud, Tartu. Selle järel, kui raad ja kodanikud 14. X. tsaarile truudust olid vandunud, lahkus suurem osa Vene piiramisväest Petseri poole, Tartu 4000 jalaväelist ja 1000 ratsaväelist maha jättes.

Andmete puudusel — Tartu rae protokollid aa. 1651—1662 on kaduma läinud — ei saa järgneva ligi viie-aastase „vene aja" kohta (oktoobrist 1656 kuni juulini 1661) palju kõnelda. Tartu kodanikud näivad valitsuse muutusega õieti kergesti leppinud olevat. Venemaaga ühinemine pidi uue tõuke andma Tartu kauplemisolude elustamiseks; sellepärast kultiveeriti soodustuste hankimise otstarbel võimalikult suurt venesõbralikkust. Usk Vene võimu püsivusse näib kodanikel alguses õige kindel olevat: kõik jõud juhitakse tsaarilt kasulikkude privileegiumide muretsemiseks, mis eeldasid Venemaaga püsivasse ühendusse jäämist. Nähtavasti juba Flemmingi ja Trubetskoi vaheliste läbirääkimiste ajal oli ka raad oma poolt üksikasjalise kapitulatsioonikava kokku seadnud, milles eeskätt linna

1) Vaata üksikasjalisemalt: M. Carlon, Ryska kriget 1656—1658, lk. 67—72.

2) Kiri de la Gardie'le 27. X. 1656. a., Bienemann, op. cit., lk. 593. Sellevastu peab Kelch kapitulatsiooni enneaegseks, op. cit., lk 579, missuguse arvamisega ka Carlon ühineb: „vististi oleks linn võinud veel mõne aja vastu panna ja sel juhul oleks ta võimaluse korral pääsenud", op. cit., lk. 73.